

دکترین جدید هسته‌ای روسیه به چه معناست؟

مهدی سیف تبریوی

کارشناس مسائل بین‌الملل

در کنفرانس دائمی و دوسالانه شورای امنیت روسیه که در ۲۵ سپتامبر ۲۰۲۴ با موضوع بازدارندگی هسته‌ای تشکیل شد، ولادیمیر پوتین تغییراتی را در «مبانی سیاست دولتی فدراسیون روسیه در حوزه بازدارندگی هسته‌ای» یا به عبارت دیگر دکترین هسته‌ای این کشور پیشنهاد داد که در نهایت به تصویب شورای امنیت روسیه رسید و متن آن در آینده با جزئیات بیشتری منتشر خواهد شد.

همچنین در این جلسه پیشنهادهایی برای تغییر دکترین نظامی کرملین نیز پیشنهاد شد.

منطق این تغییر پیشنهادی در دکترین هسته‌ای مسکو به دلیل تغییرات جدیدی است که در حوزه‌های نظامی- سیاسی و منابع تهدیدزای جدید برای روسیه و متحدانش یعنی افزایش شدت حملات اوکراین به خاک روسیه و درخواست اخیر ولودیمیر زلنسکی، رئیس‌جمهور اوکراین از ایالات متحده و بریتانیا برای صدور مجوز حمله به عمق خاک روسیه با استفاده از موشک‌های دوربرد بوده است.

از سال گذشته، گفت‌وگوهایی بین متخصصان وزارت دفاع، وزارت امور خارجه و دفتر شورای امنیت روسیه درباره ایجاد اصلاحات در دکترین هسته‌ای این کشور انجام شده است. دکترین جدید بر خطوط قرمز مسکو برای محدودکردن بیشتر گزینه‌های اوکراین در حمله به خاک روسیه تأکید می‌کند و پیامی است برای کشورهای عضو ناتو در جهت ایجاد خویشن‌داری در حمایت از اوکراین به محدودکردن ضد حملات کی‌یف در داخل سرزمین‌های این کشور.

تغییرات پیشنهادی جدید چیست؟

تغییرات پیشنهادی، دکترین هسته‌ای ۲۰۲۰ روسیه را به‌روز رسانی می‌کند و هدف آن گسترش فهرست دولت‌ها و اتحادیهایی است که به مسکو اجازه می‌دهد در برابر آنها از توان بازدارندگی هسته‌ای خود استفاده کند. به‌عبارت‌دیگر زبان دکترین هسته‌ای جدید روسیه تکامل‌یافته است. بدین معنا که ازاین‌پس حمله یک کشور غیرهسته‌ای که با حمایت یک کشور دارای سلاح هسته‌ای علیه روسیه انجام می‌پذیرد حتی با استفاده از سلاح‌های متعارف، به‌عنوان یک حمله مشترک هسته‌ای علیه روسیه تفسیر می‌شود.

دومین مورد در تغییرات اتفاق افتاده، کاهش آستانه استفاده از سلاح‌های هسته‌ای در حملات نظامی به خاک روسیه است. این‌پدان معنی است که ازاین‌پس هرگونه استفاده از تسلیحات متعارف همانند موشک‌های هایپرسونیک، انواع پهپادها، هواپیماهای استراتژیک و تاکتیکی و همچنین موشک‌های کروز به سمت اهدافی در داخل مرزهای سرزمینی فدراسیون روسیه، توجهی برای استفاده از توان هسته‌ای برای کرملین است.

در نهایت درحالی‌که دکترین‌های قبلی خواستار بازدارندگی هسته‌ای روسیه در دفاع از متحدان خود شده بود، دکترین پیشنهادی جدید خواستار پاسخ هسته‌ای در صورت حمله به بلاروس است. به عبارت دیگر چتر محافظت هسته‌ای یکسان برای بلاروس ایجاد شده است. علاوه بر این، پوتین بر اهمیت سه‌گانه هسته‌ای برای تضمین بقای روسیه و به‌عنوان ابزاری برای حفظ تعادل در جهان تأکید کرد. بر اساس نسخه فعلی سیاست بازدارندگی هسته‌ای روسیه که توسط پوتین تنها چهار سال پیش در ژوئن ۲۰۲۰ و قبل از جنگ اوکراین به تصویب رسیده سلاح‌های اتمی این کشور تنها زمانی قابلیت استفاده دارد که موجودیت فدراسیون روسیه مورد تهدید قرار بگیرد. این مؤلفه تفاوت بزرگی را در دکترین جدید هسته‌ای مسکو در به‌کارگیری توان هسته‌ای این کشور در تقابل با غرب ایجاد می‌کند.

دکترین هسته‌ای متناسب با ژئوپلیتیک کنونی

اصولاً زبان دکترین هسته‌ای روسیه مستقیماً با شرایط ژئوپلیتیکی نظم جهانی و ارمان‌های ژئوپلیتیکی این کشور متناسب است. از سال ۲۰۱۰، لحن به کار رفته در ماهیت این دکترین هرپار تهاجمی‌تر شده است. پوتین این لحن تهاجمی را با استناد به دکترین هسته‌ای تهاجمی کشورهای غربی که به قول او در حال جنگ با روسیه‌اند توجیه می‌کند. دکترین ۲۰۲۰ نیز از همین روش پیروی می‌کرد، اما ابهامات زیادی داشت. برخی از کارشناسان روسی معتقدند دکترین هسته‌ای گذشته روسیه به طرز وحشتناکی منسوخ شده‌اند. از جمله دکترین هسته‌ای ۲۰۲۰، که عملکرد مؤثری در بازدارندگی دفاعی و تهاجمی روسیه ندارد. از نظر آنان مشخص شدن خطوط قرمز و چهارچوب‌های امنیت ملی روسیه که موجب فعال شدن دکترین هسته‌ای می‌شود بسیار حائز اهمیت است زیرا غرب باید به استناد اسناد بالا دستی روسیه یک آینده‌نگری استراتژیک داشته باشد و این موضوع را فهم کند که روسیه دارای سلاح‌های هسته‌ای است و می‌تواند در شرایط لزوم از آنها به شکل مؤثری استفاده کند. (جدول)

از زمان حمله روسیه به اوکراین در سال ۲۰۲۲، احتمال استفاده از سلاح هسته‌ای توسط روسیه در مراحل مختلف درگیری افزایش یافته است. با وجود تهدید روسیه در استفاده از سلاح‌های هسته‌ای، غرب همچنان به تأمین سلاح‌های دوربرد و موشک‌های بالستیک اوکراین ادامه می‌دهد و خطوط قرمز مسکو را تضعیف و یا زیر پا می‌گذارد.

چند سال پیش، تصور اینکه ارتش‌های غربی مقر ناواگان دریای سیاه فدراسیون روسیه را بمباران کنند بسیار دشوار بود و جنگ روسیه و ناتو عملی کاملاً دوزاخ‌ذهن. اما این دقیقاً همان چیزی است که یک سال

پیش اتفاق افتاد، زمانی که نیروهای مسلح اوکراین با موشک‌های سایه طوفان (Storm Shadow) بریتانیا به سواستوپل حمله کردند.

عملیاتی‌کردن این موشک‌ها، همان‌طور‌که خود پوتین گفت، فقط می‌تواند توسط مستشاران و امکانات ناتو انجام شود. تأیید این موضوع را می‌توانیم در مذاکرات فاش شده افسران نیروی هوایی آلمان در مورد دلایل امتناع برلین از تأمین موشک‌های دوربرد تاروس (Taurus) به کی‌یف مشاهده کرد.

همچنین از اوایل سال جاری میلادی، اوکراین به دفعات تأسیسات انرژی روسیه را در حملات پهپادی مورد هدف قرار داده است، در آخرین مورد از این حملات می‌توانیم به حمله ارتش اوکراین به انبار نفت کریمه اشاره کنیم که چندین روز است در شعله‌های آتش می‌سوزد. در ماه می ۲۰۲۴ (اردیبهشت ۱۴۰۳)، پهپادهای اوکراینی به دو ایستگاه راداری روسیه حمله کردند. این ایستگاه‌ها برای روسیه از آن جهت که سپر هشدار اولیه برای شناسایی تسلیحات هسته‌ای شلیک شده از سمت غربند بسیار حائز اهمیت بود. علاوه بر این، در ماه اوت (مرداد ۱۴۰۳)، اوکراین تهاجمی را در کورسک آغاز کرد و از ابتدای جنگ، برای اولین بار وارد خاک سرزمینی روسیه شد و مراکز مهمی همچون مرکز پهپاز گاز سودژا (مرکز پهپاز گاز روسیه به سه کشور اروپایی) را تصرف و صدمات زیادی به برخی اهداف استراتژیک روسیه در این منطقه وارد کرد. اما اکنون و در شرایط میدانی فعلی، با محدود بودن گزینه‌ها برای اوکراین، زلنسکی از بریتانیا و ایالات متحده درخواست مجوز برای استفاده از سلاح‌های دوربرد به منظور حمله به عمق شهرهای روسیه را کرده است. به نظر می‌رسد رهبری روسیه در تلاش است با ایجاد تغییرات در دکترین هسته‌ای، غرب را از صدور مجوز به اوکراین برای حمله به قلمرو فدراسیون روسیه با موشک‌های ناتو باز دارد. به گفته پوتین، چنین مجوزی به این معنی است که «کشورهای عضو ناتو، ایالات متحده و کشورهای اروپایی در حال جنگ با روسیه‌اند.»

دیمیتری پسکوف، سخنگوی مطبوعاتی روسیه، با مشاهده بحث‌هایی که در غرب برای اعطای مجوز استفاده از سلاح‌های دوربرد در حال انجام است، اظهار داشت که تغییرات پیشنهادی باید به عنوان یک سیگنال خاص برای کشورهای غرب در نظر گرفته شود. پسکوف نسبت به پیام‌های مشارکت در حمله به روسیه هشدار داد.

بدون تغییرات اساسی

باوجود تمام بیاه‌و‌های خبری در غرب و حتی خود روسیه، تغییرات پیشنهادی پوتین انحراف اساسی از دکترین‌های هسته‌ای قبلی این کشور نیست. دکترین هسته‌ای فعلی اجازه استفاده از سلاح‌های هسته‌ای را در پاسخ به حملات متعارفی که در خاک روسیه انجام می‌شود، می‌دهد؛ اما به نظر می‌رسد هدف دکترین جدید پیشنهادی، توضیح بیشتر یا شفاف‌سازی شرایط استفاده از سلاح هسته‌ای از سوی کرملین است.

به‌عنوان مثال، گسترش چتر هسته‌ای کرملین برای بلاروس یک حرکت نمادین نیست؛ بلکه تصریح نام بلاروس در بندهای دکترین جدید به این دلیل است که چهارچوب‌های اقدام هسته‌ای مسکو به‌صورت کاملاً شفافی بیان شود. در دکترین ۲۰۲۰ نیز به صراحت تأکید می‌شود که حمله به متحد روسیه زمینه را برای اقدام تلافی‌جویانه هسته‌ای فراهم خواهد کرد. تنها تفاوت در این است که اینک از بلاروس به صراحت نام برده شده و به‌نوعی این کشور هم جزئی از خاک روسیه شناخته شده است. مثال دیگر در این زمینه را می‌توان در نوع همکاری‌های استراتژیک روسیه و کره شمالی مشاهده کرد. بر اساس پیمان امنیتی که در ژوئن (خرداد ۱۴۰۳) امسال میان پیونگ یانگ و مسکو منعقد شد، روسیه، کره شمالی را ذیل چتر هسته‌ای خود قرار خواهد داد.

واکنش بین‌المللی

پوتین تصمیم گرفت درست قبل از دیدار بایدن و زلنسکی در حاشیه نشست سالانه سازمان ملل در مورد موضوع ایجاد تغییرات در دکترین هسته‌ای روسیه صحبت کند، جایی که ژوسای جههور دو کشور باید تصمیم می‌گرفتند که آیا به کی‌یف اجازه دهند از موشک‌های غربی برای حمله به عمق روسیه استفاده کند یا خیر.

واشنگتن در رویکرد خود برای موافقت با اوکراین برای استفاده از تسلیحات دوربرد، حتی قبل از اینکه پوتین رسماً تغییراتی را در دکترین هسته‌ای کنونی خود پیشنهاد کند، بسیار محتاطانه عمل کرده بود. زیرا اطلاعات قابل اعتمادی برای سرویس‌های اطلاعاتی و نظامی غرب از پاسخ مریگاز مسکو در صورت اجازه‌دادن به اوکراین برای حمله به عمق روسیه وجود داشت.

همچنین واشنگتن معتقد است تا زمانی که کرملین در آستانه شکست نظامی در اوکراین قرار نگیرد، خطر استفاده از سلاح‌های هسته‌ای توسط مسکو بسیار پایین است. اما غربی‌ها همچنان سعی می‌کنند از موقعیت‌های خطرناک اجتناب کنند. باوجود حملات پهپادی اوکراین به کرملین یا رادارهای روسی که عناصر سپر هسته‌ای‌اند، کاخ سفید قصد ندارد رویکرد محتاطانه خود را تغییر دهد.

آنتونی بلینکن، وزیر امور خارجه آمریکا تصمیم هدف قراردادن عمق خاک روسیه را اقدامی غیرمسئولانه خواند. اما یک روز پس از پیشنهاد پوتین برای تغییرات در دکترین هسته‌ای در ۲۶ سپتامبر، ایالات متحده از ارسال بمب‌های گلاید با برد ۲۰ تا ۱۳۰ کیلومتر به اوکراین خبر داد. با این حال، مقامات آمریکایی هیچ اشاره‌ای به صدور مجوز به اوکراین برای حمله به عمق خاک روسیه نداشتند.

اما همان‌طور که غرب کم‌های خود را به اوکراین گسترش می‌دهد،

دکترین جدید هسته‌ای روسیه به چه معناست؟

توجه کمتری به خطوط قرمز روسیه از خود نشان می‌دهد. در پاسخ، رهبری روسیه خواهان این موضوع است که نشان دهد باید اظهاراتش جدی‌تر گرفته شود و به‌روزرسانی دکترین هسته‌ای یکی از ابزارهای موجود در این فرایند است.

درحالی‌که روسیه به سمت تدوین دکترین هسته‌ای ۲۰۲۴ خود پیش می‌رود، به نظر می‌رسد که جاه‌طلبی‌های اوکراین برای دست‌یابی به مجوز حمله به عمق روسیه به بن‌بست رسیده و گزینه‌های این کشور در میدان نبرد محدود شده است. از سوی دیگر با توجه به بازخورد‌های موجود در میان اظهارنظرهای سران اروپایی به نظر می‌رسد واکنش استراتژیک مسکو مؤثر واقع شده است. کرملین خطوط قرمز خود را مجدداً به صورت کاملاً شفاف تعریف کرده است و احتمال خطر غافلگیری در آینده را کاهش داده است. به نظر می‌رسد هر گونه تغییر قابل توجه در روند فعلی به نتیجه انتخابات ریاست جمهوری آینده آمریکا بستگی داشته باشد.

منابع:

https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/international_safety/disarmament/1434131/

https://www.geopolitic.ro/202410//russias-changing-nuclear-doctrine-significant-concern-just-another-empty-threat

https://www.reuters.com/world/europe/russia-says-emergency-hotlines-with-us-remain-nuclear-risks-rise-202408-10-

https://www.rferl.org/a/russia-ukraine-nuclear-doctrine-putin/33135153.html

https://www.belarus.by/en/press-center/speeches-and-interviews/lukashenko-comments-on-changes-in-russias-nuclear-doctrine-new-risks-for-some-not-us_i_0000178402.html

https://greydynamics.com/russias-new-nuclear-doctrine-strategic-implications/

https://www.newsweek.com/russia-ukraine-putin-nuclear-weapons-1962563

https://www.houstonchronicle.com/news/world/article/kremlin-says-changes-in-russia-s-nuclear-doctrine-19794547.php?source=google&medium=paid&gad_source=1&gclid=CJ0KQCjw05i4BhDiARiSA B_2FwBoQnjzinN0u20np8JfPF7LQ3Oual6NLaHIYfPlt dtFSwCwBE5BEph8AJWMEAlw_wcB

https://thegeopolitics.com/what-if-final-warning-is-truly-final-russias-change-in-nuclear-policy-and-international-law/#google_vignette

https://time.com/7027988/russia-nuclear-blackmail-europe-response/

https://www.firstpost.com/opinion/russia-revises-its-nuclear-doctrine-why-west-must-take-putins-warning-seriously-13822576.html

https://www.memri.org/reports/chinese-academic-nato-russia-nuclear-confrontation

https://blogs.prio.org/202410//putins-nuclear-blackmail-goes-doctrinal/

https://www.csis.org/programs/international-security-program/project-nuclear-issues/analysis https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/202409//russia-nuclear-doctrine-blackmail?lang=en

https://www.armscontrol.org/act/202407-/news/russian-nuclear-posture-may-change-putin-says

https://www.realcleardefense.com/articles/202403/10//putins_revision_of_russian_nuclear_doctrine_1062615.html

https://secretmag.ru/enciklopediya/chto-takoe-yadernaya-doktrina.htm

https://www.rbc.ru/politics/25669/2024/09/a1d389a79471d6b157910

https://rtvi.com/news/smysl-v-neopredelennosti-chto-budet-posle-izmeneniya-yadernoj-doktriny-rossii/

https://www.aa.com.tr/ru/анализ-новостей/аналитика-новая-ядерная-доктрина-россии-и-будущее-войны-в-украине/3347819

https://rg.ru/202425/09//aleksej-leonkov-obnovlenie-iadernoj-doktriny-stalo-otvetom-novoye-realii.html

https://lenta.ru/news/202426/09//eto-bezotvetstvenno-ssha-otvetili-na-reshenie-putina-izmenit-pravila-primeneniya-yadernogo-oruzhiya/

«فابک» افقی نو در ماجرای فکر کودک و نوجوان ایرانی

راحله ابراهیمی

مدرس، نویسنده، پژوهشگر و فعال حوزه کودک و نوجوان

امروزه از نسل کودک و نوجوان با عنوان نسل زد(2) و آلفا یاد می‌کنند. این نسل بیش از آنکه وارد دنیای واقعی شده باشند در دنیای مجازی به سر می‌برند. در واقع دنیای مجازی را تبدیل به دنیای واقعی کرده‌اند و روابط و دوستان و زندگی خود را بر «دنیای مجازی» بنا نهاده‌اند. پس از این نسل، نسل آلفاپلاس را پیش رو خواهیم داشت که بیش از نسل قبل به تکنولوژی و هوش مصنوعی روی خواهد آورد. اما پرسش این است که نسل‌های پیشین که امروز به‌عنوان مادر و پدر نسل زد و آلفا هستند که آشناییت چندانی با فضای مجازی نداشته‌اند یا کم‌تر آشنا بوده‌اند، چطور و چگونه می‌توانند این شکاف میان نسل آلفا و نسل خود را از بین ببرند یا پیوندی را میان آنان ایجاد کنند؟ به بیان بهتر چه ارتباط مؤثری را می‌توان به‌عنوان پل میان این دو نسل برقرار کرد؟

به نظر می‌رسد برای یافتن پاسخی درخور برای این دست از پرسش‌ها، باید به سراغ شاکله آفرینش انسان رفت که دو بال گشوده برای سیر در آسمان وجود دارد و آن دو بال «عقل» و «فطرت» است. در کتب دینی از عقل به‌عنوان «رسول باطنی» و از فطرت به‌عنوان «زمینه یکپارچه در بن‌مایه وجود» یاد می‌شود. عقل و فطرت در واقع همان قوه تمییز درستی از نادرستی است که هدایتگر انسان از خطا و جهل است. روش آموزشی فلسفه برای کودک و نوجوان(۲۴۰) در سال‌های اخیر راه مناسبی برای خردورزی و تعقل در رده سنی کودک و نوجوان گشوده است. پرسشگری که در ذات و نهاد و فطرت انسان قرار داده شده است، در کودکان زنده‌تر و پیوتری می‌باشد. این روش که توسط متیو لیپمن پایه‌گذاری شد به «روش» فکر کردن تمرکز دارد و دغدغه خود را به‌کارگیری «روش» مناسب برای تعقل و اندیشه‌ورزی بیان می‌کند و تسهیل‌کنندگان در این دیدگاه از «اقتدار روشی» برخوردارند.

در واقع رویکرد فیک «تفکر پیامدنگر» است. تفکر پیامدنگر به تفکری گفته می‌شود که پیامدی بر جریان افکار مترتب باشد و فرد با نظر کردن به آن پیامد، به حرکت فکری بپردازد. این نوع از تفکر تحت تأثیر «جان دیوئی» است که دیدگاهی عمل‌گرا دارد که متیو لیپمن تحت تأثیر دیدگاه او و ویگوتسکی روانشناس آمریکایی است. از جمله کلیدواژه‌های اساسی در دیدگاه دیوئی «تجربه» و «دموکراسی» است که نمود و اثر خارجی این دیدگاه در فیک در «اجتماع پژوهشی و حلقه کندوکاو» پیدااست و در روش فیک، رویکرد روش‌محور است و به صورت روش‌محور صورت‌بندی شده است و نه محتوا‌محور.

قلمرو رشد در فیک در اجتماع در نظر گرفته شده است و «اجتماع پژوهشی» در فیک نشانگر دامنه رشد تقریبی کودک و نوجوان است که با قرار گرفتن در جمع رشد فکر و عاطفی او شکل می‌گیرد.

زمانی که به متون فلسفی کشور خودمان رجوع می‌کنیم مشاهده می‌کنیم که می‌توان روش خردورزانه و اندیشه‌مندانه‌ای با رویکردی نوین در نظر گرفت که بومی‌سازی شده و زاده فرهنگ و هنر و ماجرای فکر فلسفی ایرانی-اسلامی است. «فابک» فلسفه اسلامی برای کودک و نوجوان با زاویه‌نگاهی جدید به فلسفه، علاوه‌بر روش محوری بر «محتوا‌محوری و محتوانگری» تأکید دارد.

در فابک ممکن است حلقه گفت‌وگو در اجتماع پژوهشی صورت گیرد و ممکن است فرد در خود به دریافت‌هایی دست یابد. به بیان بهتر هم فردگرا و هم جمع‌گراست و فقط اندیشه را محصول دموکراسی و اجتماع پژوهشی نمی‌داند یا اینکه فقط رابطه اجتماعی را مقوم تفکر دانست. به بیان دیگر به جای آنکه تفکر را به رابطه اجتماعی و گفت‌وگو تقلیل دهیم به تفکر تعاملی می‌توان پرداخت. گاهی تفکر ماهیتی فراجمعی می‌یابد و در مرحله عالی از حدود خود می‌گذرد. همچنین «فابک» به تفکر تأملی معنانگر قائل است. در «تفکر معنانگر» تفکر و تأمل فقط معطوف به حل مسئله نیست بلکه به گونه‌های دیگر تفکر ازجمله تفکر معطوف به «معنا» نیز توجه دارد. تفکر و پیامدهای اندیشه در تفکر معنانگر کل هستی یا یک گونه از تفکر تحت تسلط انسان قرار نمی‌گیرد، بلکه از طرق مختلف می‌توان به بخش‌هایی از آنچه به دنبال آنیم برسیم و همین امر، تفکر را با راز و رمز و حیرت مواجه می‌کند. از طریق «تفکر معنانگر» می‌توان به شناختی شفاف دست یافت، اما هنگامی که این دست‌آورد را با «کل معرفتی» نگاه می‌کنیم، درمی‌یابیم شناخت و تفکر و اندیشه دامنه‌ای گسترده دارد.

«فابک» جهشی نو در افق اندیشه و خردورزی در ماجرای فکر کودک و نوجوان ایرانی-اسلامی است و این سنجه خردورزی است که نسل آلفا را به دنیای واقعی می‌کشاند و هوش معنوی و هیجانی او را رشد داده و او را از دام فضای مجازی نجات می‌بخشد. محتوا‌محوری و پردازش محتوا و تولید محتوای مناسب و متناسب و همچنین در نظر گرفتن این مهم به‌عنوان اصلی اساسی موجب پیشروی فلسفه برای کودک و نوجوان به نسبت گذشته است و در واقع جهشی در این مسیر به حساب می‌آید.

فرهنگ‌یگان

راهبردها

تقویم

سه‌شنبه اول آبان ۱۴۰۳

وی‌تی‌ا

شماره ۴۲۵۹

اینترنت

FARHIKHTEGANDAILY.COM

وی‌تی‌ا

FARHIKHTEGANONLINE

۱۵